

Er zijn veel facetten die het dagelijkse beheer van een bosgebied bepalen. Een van die facetten is de locatie waar het bos zich bevindt. Dit bepaalt de biotische en abiotische aspecten, maar – en daar draait het in dit artikel om – het bepaalt voor een belangrijk deel ook hoe groot de invloed is van de “menselijke” factor. Hoe kleiner een bosgebied en hoe dichter het bos zich bij bebouwing bevindt, hoe groter de menselijke factor die mee (kan) spelen in het dagelijkse bosbeheer.

> Martijn Bergen, bosbeheerder bij Stichting Utrechts Landschap weet als geen ander hoe belangrijk de menselijke factor is bij het succesvol beheer van een stadsbos. Hij is, onder andere, beheerder van parkbos Birkhoven te Amersfoort. Birkhoven is gelegen tegen het Dierenpark Amersfoort, grenst aan de Korte Duinen van Soest en enkele woonwijken. Birkhoven was dit voorjaar de locatie van de door de KNBV georganiseerde “Kijken bij Collega’s Excursie”. Martijn trad op als gastheer en deelde de wijze waarop hij dit bijzondere bos beheert met de aanwezige groep KNBV-leden openhartig. Aanvullend heeft Martijn tijdens een interview met de auteur van dit artikel het beheer van Birkhoven nader toegelicht. Het Parkbos Birkhoven was vroeger een landgoed. Dit is nog te herkennen is aan de aanwezige structuren uit de Engelse landschapsstijl, zoals beukenlanen en een rododendronvallei. Het vroegere landgoed was veel groter dan het huidige bosgebied van 60 hectare. Het strekte zich uit tot aan de rivier de Eem. Midden in Birkhoven ligt het pinetum, een verzameling van verschillende soorten naaldbomen uit de gehele wereld. Gemeente Amersfoort was lange tijd de eigenaar van het bosgebied. In 2005 droeg de gemeente het parkbos over aan Utrechts Landschap. Niet zomaar, maar met de opdracht om het bos op te knappen en goed te beheren.

Martijn noemt Birkhoven een duizend-sferen-bos. Er is een bosbad, een bosvijver en het pinetum te vinden, maar ook serieuze grove dennen-, lariks- en douglasopstanden en doorgeschoten eikenhakhout. Ook qua bosgebruik is het bos divers: veel verschillende typen recreanten wandelen en vliegen elkaar om de oren. De variatie in opstanden, elementen en gebruik zorgen voor een bijzonder bos, maar maakt het beheer ook complex. Bij het beheren van een stadsbos is er altijd het spanningveld tussen het volgen van je eigen visie en doelstelling en het tegemoet komen aan de wensen van alle betrokkenen. Bij succesvol beheer is men in staat deze

foto Martijn Bergen

Duizend sferen: Onder toezien oog beheren

componenten te combineren en de belanghebbenden te betrekken bij het beheer, zonder de eigen doelstelling uit het oog te verliezen. Birkhoven is een goed voorbeeld van een stadsbos waar de beheerder in staat is om het beheer, ondanks het vergrootglas waar dergelijke bossen vaak onder liggen, doelgericht uit te voeren.

Toekomstbomen

Martijn werkt bij de dunningen met de toekomstbomenmethode. Het werken met toekomstbomen werkt, zeker in deze setting, zeer goed. Een van de grote voordelen van deze beheermethode is dat deze veel richting aan het bosbeheer geeft en, met de juiste vakkennis en communicatieve vaardigheden, goed is uit te leggen aan het publiek. Los van de beheermethodiek is het in de eerste plaats het bos dat de beheermaatregelen bepaalt. Het bleswerk wordt in Birkhoven uitgevoerd door eigen medewerkers van het Utrechts Landschap. Voor de selectie van de T-bomen stelt Martijn een blesinstructie op. Utrechts Landschap heeft zich ten doel gesteld, de natuur en biodiversiteit in haar bossen te handhaven en verder te ontwikkelen, zoals bij de overdracht werd bepaald. Voor Birkhoven komt daar bij dat men het parkachtige karakter van het landgoed en de beeldbepalende elementen wil behouden. Houtproductie is geen doel op zich, maar daar waar opstanden met kwaliteitshout staan wordt deze kwaliteit wel gewaardeerd. Er wordt gestuurd op meer loofhout, het behoud van de aanwezige zeer oude dennen en het handhaven, en waar nodig, verbeteren van de bosstructuur. Martijn geeft aan dat het beheer van Birkhoven voelt als schilderen met de opstanden.

Het bos bezit al zoveel kwaliteit, zowel op het gebied van biodiversiteit, beleving als ook mooi kwaliteitshout dat het vooral licht sturen is wat hij in het beheer doet.

Verjonging

Het beheer kent een cyclus van 7 á 8 jaar waarbij gewerkt wordt in twee werkblokken van elk 30 hectare. Een van de uitdagingen in het beheer de komende periode is het inzetten van de verjonging. Zeker gezien de grote diversiteit aan boom-soorten en de wens om deze voor een groot deel te behouden. De eerste verjonging is in 2012 ingezet. Doel is om in de komende 10 á 15 jaar circa 10 procent van het bosoppervlakte te verjongen. Zoeklocaties voor de verjonging zijn in eerste instantie de opstanden met tsga en Corsicaanse den. Het streven is om gebruik te maken van natuurlijke verjonging. Tot nu toe lijkt dat succesvol, want op de eerste verjongingsplekken komt voldoende op. Daarna is het wel zaak goed te monitoren of de gewenste soortenrijkdom in stand kan worden gehouden met alleen natuurlijke verjonging. De verjongingsgroepen worden bewust over paden heen getrokken om meer natuurlijke overgangen te creëren. Dit biedt ook direct mogelijkheden om (nieuwe) bosranden te ontwikkelen. De verjonging moet aansluiten op de oudere opstanden, maar het streven is om over de afdelingsgrenzen heen te beheren en dus ook te verjongen.

Participatief beheer

De belanghebbenden op Birkhoven zijn kritisch, als het gaat om de houtoogst en het recreatieve

beleid. Dat je ook voordeel kunt hebben van “kritisch publiek” bleek toen Utrechts Landschap, enkele jaren na aankoop van Birkhoven ter voorkoming van de aanleg van een sportcomplex op de plek van het bos, het pinetum ontdekte. Dit pinetum was toen niet meer dan een overgroeid en uit vorm gegroeid perceel bos met een boomsgewijze menging van oude naaldbomen, in heftige concurrentiestrijd met elkaar. Martijn kon een club enthousiaste buurtbewoners zo ver krijgen dat ze, samen met medewerkers van Utrechts Landschap, het achterstallig onderhoud gingen aanpakken, paadjes herstellen, bordjes plaatsen en flink snoeien. Het pinetum ligt er nu prachtig bij en wordt nog steeds wekelijks door deze vrijwilligers onderhouden. Het pinetum heeft een natuurlijke uitstraling (zoals een donker naaldbos moet zijn), maar heeft ook de bijbehorende park-allure.

Martijn merkt dat de mensen het gevoerde beheer steeds meer waarderen. Transparantie en goede communicatie zijn hierbij zijn sleutelwoorden. Voor aanvang van een dunning zorgt hij voor een bericht in de lokale krant, hangt hij in het bos A3-tjes op met tekst en uitleg en wordt een publieksexcursie georganiseerd. De excursie vindt heel bewust plaats nadat er geblest is. Sommige beheerders doen dit voordat de stippen staan. Martijns ervaring is dat juist de aanwezigheid van de stippen ervoor zorgt dat de maatregelen beter uit te leggen zijn. De opkomsten van dergelijke excursies is wisselend. Toch blijven ze van grote meerwaarde, omdat je mensen kan meenemen het veld in en in staat stelt om hun vragen persoonlijk te stellen. Het is ook van groot belang dat de uitvoerende aannemer goed op de hoogte is en in staat is om basale publieksvragen correct te beantwoorden. Martijn besteedt hier extra zorg aan door het uitvoerende team goed te informeren, zowel bij de aanbesteding als tijdens de opstart van het werk. Voor meer uitvoerende vragen worden mensen direct doorverwezen naar de beheerder, om “ruis” te voorkomen.

Wens

Graag zou Martijn als beheerder meer tijd hebben om zelf zichtbaarder te zijn op Birkhoven. Hij zou deze inzet willen gebruiken voor het geven van speciale thema-excursies, bijvoorbeeld met als doel om vandalisme en het storten van zwerfafval terug te dringen. Onder het motto “alles wat je aandacht geeft, groeit” resulteert goede publieksvoorlichting vaak in een toename van betrokkenheid, minder commentaar en meer vertrouwen in het gevoerde beheer. Daarmee houdt de beheerder meer tijd over om datgene te doen waar het vak echt om draait; het beheren van bijzondere (stads)bossen inclusief alle functies en waarden, om deze te behouden voor onze huidige en toekomstige generaties.

— Annemieke Visser-Winterink (Secretaris KNBV, Borgman Beheer Advies), met bijdragen van Jeroen Oorschot (Borgman Beheer Advies).
Met zeer grote dank aan Martijn Bergen (Utrechts Landschap), voor het gastheerschap van de Kijken bij Collega-excursie en het aanvullende interview.

Werken aan structuur: welke rol speelt bosstructuur bij Pro Silva beheer?

Pro Silva najaarsexcursie 2017 – 4 t/m 6 oktober
Bij Pro Silva beheer werken we aan gevarieerde en stabiele bossen met natuurwaarde en continue oogstmogelijkheden. Wat zeggen structuurkenmerken van het bos ons hierover? En hoe kunnen we deze structuurkenmerken gebruiken bij concrete maatregelen om te sturen in de bossamenstelling? Op deze Pro Silva excursie kijken we hoe we structuurkenmerken kunnen gebruiken bij bosbeheer vanuit de Pro Silva principes. We staan stil bij zowel bosteeltkundige kenmerken als grondvlak, voorraad en diameterverdeling, als bij de structuurkenmerken die vanuit de SNL-monitoring worden gebruikt voor de bepaling van de natuurkwaliteit van het bos.

De excursie zal plaatsvinden in de bossen van Landgoed Staverden op de Veluwe.

Meer informatie op www.KNBV.nl. Aanmelden verplicht via prosilva@knbv.nl.

Excursie 6 oktober

Op vrijdag 6 oktober organiseert de commissie Natuurlijke Verjonging van de KNBV een excursie met als thema: **Bomen en stromen; over bos en beheer in de uiterwaarden in het uiterwaardengebied Meinerswijk bij Arnhem.**

Uiterwaarden zijn dynamisch en dienen verschillende functies. Tijdens de excursie gaan we in op de functiecombinatie waterveiligheid en natuurwaarden. Deze functies zijn niet altijd makkelijk te combineren.

De excursie start om 14.30 en zal ongeveer twee uur duren.

Kosten voor deelname aan de excursie zullen rond de drie euro liggen.

Meer informatie op www.KNBV.nl. Aanmelden is verplicht via: natuurlijkeverjonging@gmail.com.

Kijken bij Collega's excursie 19 oktober

Thema: **bosverjonging en jeugdverzorging**

Locatie: Landgoed Beekzicht bij Voorst

Gastheer: Willem de Beaufort

Aanmelden bij Peter Stouten via kijken.bij.collegas@ziggo.nl

Er kunnen maximaal 12 mensen deelnemen. Deelname naar volgorde van aanmelding

Meer informatie: www.knbv.nl

Lachbos

Je verzint het niet. Bomen maken muziek. Straks krijg je als je een boom blest natuurlijk de vraag:

“Heb je wel naar deze boom geluisterd? Misschien is deze wel heel kunstzinnig en gevoelig, qua compositie dan, hè”. Of juist: “Haal die valse Amerikaanse eiken er maar rustig uit, schreeuwerige dissonanten zijn het”. Maar wellicht ook een oproep om door middel van een veelsoortige menging van bomen een heel orkest samen te stellen.

Het personifiëren van bomen, vooral bij stadsmensen in zwang, maakt het begrepen en geaccepteerd worden van bosbeheer er niet makkelijker op. Hadden we eerst de koninklijke bomenfluisteraar. Zij heeft een heel team van NatuurWijs opgetuigd. Daar hebben we als bosbeheerders niet veel last van, en kinderen mee de natuur in is altijd goed natuurlijk.

Toen verscheen bomenrelatietherapeut Peter Wohlleben. “Bomen voelen en communiceren met elkaar”. Zijn boek is een groot succes in Duitsland en ook hier duikt zijn naam tijdens bosexcursies geregeld op.

En nu dan: de bomenmuzikant. Gelukkig is het een vrolijke man, die Bert Barten, maar wat een kolder weer. Hang wat kastjes in een boom, leidt veel draden naar je computer en noem in de toelichting flink wat universiteiten en ja hoor, je zit bij Jinek. En dan ook nog vertellen dat je probeert op deze manier het vellen van het oerbos te voorkomen. Heerlijk voer voor stadse boomsentimenten.

Je blijft lachen. En dat lijkt me als bosvakmensen ook de beste en enige juiste opstelling.

Simon Klingen

